L'època de JOAN MARAGALL

Per PERE MAS I PERERA

PER tal d'ajudar a comprendre la psicologia de Joan Maragall i de situar com cal la seva personalitat, em sembla que, tal com recomana Agustí Esclasans, cal penetrar en el temps i en l'espai en que visqué i es mogué. No cal pas esperar que es produeixi «un desgelament de la seva figura», que Jaume Vicens i Vives preveu per a «dintre de dues o tres generacions». És ben possible d'estimar ara, en la seva justa valor, l'època de Maragall i l'hàbitat peculiar seu.

La joventut de Maragall transcorregué en «una època d'efervescència que marca l'esclat de la Renaixença catalana. Cadascú intentava d'aportar alguna nota nova en art, en filosofia, en política; tingué, fins i tot, els seus exaltats. Una impaciència febril s'havia emparat dels esperits: hom volia nous horitzons, un esdevenidor millor; hom combatia per la llibertat del ritme i per la llibertat individual» (Schneeberger).

L'Exposició Universal de Barcelona en 1888 donà al Principat empenta i optimisme. Però, diríeu que les pronòstiques de Nostradamus feien témer un canvi de xifra. No debades Angel Guimerà evocava *L'any mil*, el qual es projectava, fatídic, vers aquell nou fi de segle. Diríeu que la vida havia de sofrir una transformació pregona, radical. I la nostra gent discutia quin any era el que marcava, en veritat, la fi d'aquella centúria.

Els desastres colonials espanyols del 1898 — pèrdua de Cuba, de les Filipines, de Puerto Rico, de l'illa de Guam — feien creure a tothom que havia arribat, per a l'Estat espanyol, l'hora del campi qui pugui, i hom preveia una invasió nord-americana o bé francesa. Hom creia propera la desfeta final. Maragall no s'estava pas d'exclamar, decebut, al final de la seva *Oda a Espanya*, el seu *Adéu Espanya!* anihilador.

Aquell tombant de segle no es regeix ben bé pel calendari: dura del 1888 fins al 1911. Més que un entreacte, és, en realitat, un canvi de decorat i d'indumentària, un aiguabarreig turbulent, un remolí que vol abassegar-ho tot. El Vuitcents, que se'n va, pugna, desesperadament, amb el Noucents que tot just apunta el nas, com si li requés d'anar-se'n. No és pas un fi de segle caòtic, és, a dir confós, sinó anàrquic, és a dir lliure a ultrança. Si aquella vintena d'anys poden semblar, a bell ull, una disbauxa, un tirar la casa per la finestra, en veritat són rendidors. Aquella anarquia sentimental que informa aquell lapse dugué, per reacció o per evolució, un anhel d'estructuració i de realització. I aquest anhel — que fou balbuceig i, després, crit — donà llum a la cultura catalana contemporània i clarificà i depurà la nostra consciència nacional.

Fa l'efecte d'un període complicat, de vegades contradictori, en què es manifesten i lluiten entre si diverses tendències estètiques, les quals, en realitat, són variants d'un mateix esperit de renovació. Carles Riba diu que hi havia aleshores «tot d'efusions espiritualistes i de teòriques vel·leitats anarquitzants, que es barrejaven furiosament amb el més ingenu deixar-se dur, en la pràctica, per les delícies burgeses de Barcelona de cap als 90». Segons el mateix Riba, hi ha «un desordre ultraromàntic». En aquest fi de segle — confessa Maragall — tots som neuròtics.»

Les noves promocions dubten de tot o de tothom: només tenen confiança en elles mateixes, que ja és molt, i sembla que tinguin pressa a dir la seva en tot, talment com si volguessin marcar el segle que comença amb llur empremta, i definir-lo. I importen les darreres novetats que espaterren la gent d'altres racons de la terra. I és que, de la mateixa manera que el Romanticisme ens vingué de fora, ens hi venia aleshores un moviment intel·lectual que pretenia de re-

moure, amb idees i amb conceptes nous — o, millor dit, moderns —, les lletres, les arts i tota la vida social. Era el Modernisme, del qual aquella Catalunya esbatanada rebia la seva influència, i, més que cap altra de les terres catalanes, el Principat.

Les seleccions, embriagades per l'estètica, tenien les finestres obertes a tots els aires que venien de fora. Tal és el cas de Maragall, per exemple, cronista fidel de les novetats estrangeres. Volia hom renovar les valors culturals del nostre país tot mantenint, en l'ordre polític, una línia evolutiva cap a l'enfortiment de la personalitat nacional catalana.

Aquest desig de «trencar motlles, d'importar les novetats artístiques del món i d'acabar la desarqueolització de la Renaixença» prengué el nom de modernisme (Nicolau d'Olwer). Aquest moviment tingué, com a portantveus en la premsa periòdica, *La ilustración ibérica* i *L'Avenç* i, més tard, *Joventut*, *Catalunya*, *Pèl i ploma*, *Luz*, *La Publicidad*, *La Vanguardia* i *Catalònia*, entre altres.

El crític Josep Yxart destaca, com a noms que enclouen el nostre moviment modernista, els de Santiago Rossinyol, de Ramon Caselles i de Joan Maragall. Però, no cal pas oblidar Ramon Cases, Miquel Utrillo, Alfred Opisso, Jaume Brossa, Adrià Gual, Alexandre de Riquer, Pompeius Gener, Ignasi Iglésies, Lluís Via, Lluís Millet, Joaquim Malats, Enric Morera, Amadeu Vives, Jaume Pahissa, Joan Manén, Antoni Gaudí, entre altres.

Com a centres de difusió, tingué el modernisme «Els quatre gats», popular cafè del carrer de Montsió, propietat de Pere Romeu; el «Teatre íntim», creat, en 1898, per Adrià Gual, el «Cercle artístic de sant Lluc» — de caràcter modernista catòlic —, assessorat pel doctor Josep Torres i Bages. Com a santuari, el «Cau Ferrat», de Sitges, fundat i sostingut per Santiago Rossinyol.

«Tot el que és carrincloneria — gòtic de guix — ho esmicola, a la fi de segle, el grup de *L'Avenç*; però aquell fons enyoradís de l'ànima catalana, que lliga l'home a la terra — "volta el món i torna al Born"» — li amoroseix així mateix els ulls en esguardar el *bon vieux temps*, que avui, d'altra banda, un cert neo-romanticisme torna a posar de moda arreu d'Europa.» (Nicolau d'Olwer.)

L'autocrítica ho airejava tot. Entre el senyor Esteve — vuitcentista i positivista — i l'Estevet — modernista i idealista — hi havia ben bé tota una època. Per damunt de la barreja, es dreça una veu orientadora, que parla clar i català i amb el cor a la mà, que es fa sentir: la de Joan Maragall. Tothom l'escolta i el creu. I és que ell representa la confluència de l'esperit de l'època amb el sentiment de pàtria. Tant com el *darrer romàntic*, és el *patriarca del modernisme*. Vet ací perquè pot exercir, amb autoritat, el seu guiatge, en l'ordre intel·lectual, en el civil, en el patriòtic.

La Renaixença va endavant. En perdre el seu aire arqueològic, adopta el ciutadà — el polític — i envaeix totes les esferes de la vida del Principat. És suscitat el nostre moviment orfeònic, són conquistades les entitats econòmiques i les acadèmiques, és anostrada la massa electoral i, amb ella addicta, les diputacions a Corts, els municipis i, més tard, les diputacions provincials; hom adreça missatges a balquena; hom fa — i desfà — la Solidaritat Catalana, i comença de tenir coratge per gallejar per la Rambla.

El depurament lingüístic iniciat per Manuel Milà i Fontanals i per Marian Aguiló travessa un lapse d'anarquia ortogràfica que correspon perfectament al desordre general que hom pot observar en aquell medi ambient agitat. El seny ordenador de Pompeu Fabra superà aquesta crisi amb les normes de l'Institut d'Estudis Catalans.

És aleshores que hom inicia la versió al català de les obres cabdals de les principals literatures estrangeres. La nostra literatura, com a conseqüència, s'obre com un vano i mostra tota una gamma temàtica molt rica, la qual prenuncia l'exuberància de la nostra producció ulterior.

Cadascú ocupa el seu lloc — aquell que més li plau —, perquè li dóna la gana. El Principat és pletòric d'energies.

Malgrat les aparences, fou un període clafert de realitzacions. Després de l'Exposició del 1888 — que donà empenta als barcelonins i alè a tots els catalans —, vingué: la fundació de l'Orfeó Català (1891); les Bases de Manresa (1892); les cinc Festes

modernistes que Santiago Rossinyol organitzà a Sitges, a comptar del 1892; el Teatre Líric Català, que Enric Morera fundà (1901) i dirigí conjuntament amb Ignasi Iglésies; el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906); la Solidaritat Catalana (1906-1909); l'Institut d'Estudis Catalans (1907). El clouen les morts d'Isidre Nonell i de Joan Maragall, en 1911.

És l'època dels grans barrets negres d'ala ampla, de les cabelleres greixoses, de les barbes imposants i de les xalines descomunals; de les dones de cos amb mànegues de pernil, de cintura estreta i de faldilles amples, llargues fins a terra, amb polisson; de les noies cloròtiques. L'època dels fanals del Passeig de Gràcia, del Palau de la Música Catalana, del parc Güell, de la «Pedrera» del Passeig de Gràcia i de la Sagrada Família. L'època de la transformació de Barcelona. La de l'agregació dels municipis de Gràcia, de Sant Martí de Provençals, de Sant Andreu de Palomar, de Sant Gervasi de Cassoles, de Sants i de les Corts de Sarrià al de Barcelona (1897). La del cine de la Porta del Pas i del del fotògraf Napoleón, a la Rambla de Santa Mònica (1899). La del «Café Continental» (1892) i d'«Els quatre gats» (1897). La de l'electrificació dels tramvies (1899).

És l'època de Ruskin, d'Ibsen, de Maeterlinck, de Nietzsche i de D'Annunzio; de Grieg, de Wagner, de César Franck i de Debussy; de Toulouse Lautrec i de Rodin; de l'impressionisme i del neo-impressionisme, del simbolisme i del parnassisme. «És una època d'inquietud espiritual arreu d'Europa i de convulsions de tota mena a Catalunya.» (Nicolau d'Olwer.)

És l'època de les primeres manifestacions obreres en massa, per a commemorar el Primer de Maig; de la bomba del Liceu (1893) i de la del carrer de Canvis Vells (1896); del procés de Pere Coromines; de les Bases de Manresa (1892); del desastre colonial espanyol (1898); del general Polavieja; dels pànics de la Borsa; del tancament de caixes (1899); de la visita de l'esquadra francesa de la Mediterrània, de l'almirall Fournier, a Barcelona (1899); dels discursos del doctor Bartomeu Robert; de les pastorals del bisbe Josep Morgades i Gili; de l'elecció dels «quatre presidents» (1901); del discurs de Francesc Pi i Margall als Jocs Florals de Barcelona (1901); dels èxits d'Alejandro Lerroux i els *jóvenes bárbaros*; de les reials jornades (1904); de la crema del *Cu-cut!* i de *La Veu de Catalunya* (1905); de la Solidaritat Catalana (1906-1909); de l'atemptat, a Hostafrancs, contra Nicolás Salmerón i Francesc Cambó (1907); de la Setmana Tràgica (1909).

És l'època àuria d'Àngel Guimerà: la de *Maria Rosa* (1894), *Mar i cel* (1897) i *Terra baixa* (1899). La de *L'alegria que passa*, de Santiago Rossinyol (1898). La del *Misteri de dolor*, d'Adrià Gual (1899). La d'*Els vells* (1903) i de *Les garses* (1905), d'Ignasi Iglésies. La de *La dama alegre*, de Joan Puig i Ferreter (1904). La del *Manelic* d'Enric Borràs i de la *Maria Rosa* de Margarida Xirgu. La dels dibuixos al carbó de Ramon Cases; la de les teles malencòniques de Modest Urgell i del seu *Àlbum Catalunya* (1905). La del concert del mestre Jaume Pahissa al Teatre de les Arts, a Barcelona, on es donà a conèixer amb un *Estudi simfònic* i amb un *Trio per a petita orquestra*; la de la consagració, a París, del mestre Joan Malats (1903). La de la conferència de Jaume Brossa a l'Ateneu Barcelonès (1905).

És l'època del *Sagramental* (1888) de mossèn Jaume Collell. La de *La Veu de Catalunya*, i *El Poble Català*; la del *Cu-cut!* i d'En *Patufet*; la de *La il·lustració catalana*. La de *La tradició catalana* del doctor Josep Torres i Bages (1892); la del *Compendi de doctrina catalanista*, de Pere Muntanyola i Enric Prat de la Riba (1894); la de *La nacionalitat catalana*, d'Enric Prat de la Riba (1906); la d'*Iberisme*, d'Ignasi de L. Ribera i Rovira. És l'època en què Francesc Macià romp el sabre.

És l'època de la Biblioteca popular de *L'Avenç*. La de *La febre d'or* (1891) i *Pilar Prim* (1904), de Narcís Oller; d'*Els sots feréstecs* (1901), de Ramon Caselles; de *Solitud* (1906), de Víctor Català. La d'*Oracions*, de Santiago Rossinyol (1897). La de *La vida austera*, de Pere Coromines (1908). La de *Lirisme* (1899) i d'*Horacianes* (1906), de mossèn Miquel Costa i Llobera; la del *Llibre dels poetes* (1904) i d'*Els fruits sa-*

borosos (1905), de Josep Carner. És l'època en què Maragall es revela com a poeta i com a prosista.

Els bisbes eren catalanistes, i plantaven cara.

Tal és l'època de Joan Maragall, poeta i ciutadà. La que cantà en els seus versos i la que historia, d'una manera tan viva, en els seus articles tan ben tallats i tan ben pensats.

«Una edat, una època, és un clima moral que viu de la predominança de certs principis dissolts en l'aire.» (Josep M. Corredor.)

BIBLIOGRAFIA

Pere Coromines: *Interpretació del l'uitcents català*. Publicacions de *La Revista*, Barcelona, 1937.

Josep M. Corredor: *Un esprit mediterranéen: Joan Maragall*. Imprimérie Régionale, Tolosa de Llenguadoc, 1951.

Juan Chabás: *Juan Maragall, poeta y ciudadano*. Espasa-Calpe, S. A., Madrid, 1935.

Destino: Número extraordinario con motivo del centenario del nacimiento de Juan Maragall. Barcelona, 12 de març del 1960, Nº 1179. (Article de Jaume Vicens i Vives.)

Agustí Esclasans: Pròleg a *Himnes homèrics* (Volum XII de les OCJM). Sala Parés Llibreria, Barcelona, 1932.

L. Nicolau d'Olwer: *Caliu. Records de mestres i amics*. Institut Català de Cultura, Mèxic, 1958.

Josep F. Ràfols: *Modernismo y modernistas*. Barcelona, 1949.

Carles Riba: *Per comprendre*. Institució de les Lletres Catalanes. Barcelona, 1938.

A. S. Schneeberger: *Anthologie des poètes catalans contemporains depuis 1834*. J. Povolovsky & Cie., éditeurs, París, 1912.

Ferran Soldevila-Pere Bosch Gimpera: *Història de Catalunya*. Col·lecció Catalònia, Mèxic, 1946.